

CUMHURİYET HALK PARTİSİ ÇAY RAPORU

"Çaya ve Çaykur'a Sahip Çıkıyoruz"

RİZE BULUŞMASI
15 - 16 NİSAN 2016

CHP ÇAYA ve ÇAYKUR'a SAHİP ÇIKIYOR

Çay, Türk insanını bir araya getiren, herkes tarafından sevilerek tüketilen bir içecektir. Dostluklar çay sayesinde pekişir. Sohbetler çay sayesinde derinleşir. Aileler çay sayesinde bir araya gelir. Rize denilince çay, çay denilince Rize akla gelir. Cumhuriyetin yüz akıdır çay. Cumhuriyetin o bilge insanları sayesinde bir tarım ürünü nasıl sanayiye katkı sağlamıştır, bunu öğretmiştir bize çay.

İşgücünden ulaşıma, ambalaj sanayinden reklam endüstrisine kadar birçok sektöre kaynak olmaktadır çay. Doğrudan ve dolaylı olarak yüzbinlerce insana geçim sağlar çay.

ÇAYKUR sayesinde Rize hayat bulmuştur. Çaykur'dan emekli olmuştur. Minibüs almıştır, kahvehane açmıştır. Bakkal dükkanı açmıştır. Oğlunu, kızını evlendirmiştir.

Çaydaki tekelin kalkmasıyla çayın Rize'deki macerası bitmemiştir. Ancak artık Rize'de ve ilçelerinde yaşam zorlaşmıştır.

Sabahları peynir, zeytin ve ekmeğin yanında bir bardak çay içiyorsak bunun arkasında ciddi bir emek vardır. Alın teri vardır. İşte bu ekmeğe, bu alın teri karşılığını almalıdır. Bunca uğraş bunca hayal karşılıksız kalmamalıdır.

Rize insanı Ata yadigarı topraklarını terk etmemeli, sadece çay toplamak için Rize'ye gelmemelidir. Rize, Doğu Karadeniz bölge ekonomisine daha ciddi katkılar sağlamalıdır.

CHP neden çaya ve ÇAYKUR'a sahip çıkıyor, çünkü alın terinin karşılığı, ödenmeyen emeğin bedeli nasıl ödenecek, çay üreticisinin yüzü nasıl gülecek bunların konuşulması için için CHP çaya ve ÇAYKUR'a sahip çıkıyor. Dünyanın en çok çayını içen insanların, Dünyanın en kaliteli çayını üreten insanların neden mutsuz olduklarını ama CHP sayesinde nasıl mutlu olacaklarını her zaman söyleyeceğiz. Evet CHP çaya ve ÇAYKUR'a sahip çıkıyor diyoruz. Neden diyoruz ?

Çünkü biz CHP olarak ülkenin kuruluşunda, donatılmasında vardık. Çayı Rize'ye CHP getirdi, ilk çay fabrikası olan Zihni Derin Çay Fabrikasını CHP yaptı. Yani kendimizi sorumlu hissediyoruz. Sorumluluğumuzu kurucu irademizden, ideolojimizden alıyoruz. Çaydaki sorunlar bizi yakından ilgilendiriyor. Bunları konuşmalıyız, konuşacağız. Ama şunu da bilelim ki, CHP çaya ve ÇAYKUR'a her zaman sahip çıkacaktır.

CHP'nin tarıma bakışı çok açık ve nettir. "Üreten bir Türkiye, hakça bölüşen bir ülke". Çiftçisini yeniden "Efendi" yapmayı düşünen bir kadromuz var. Alın terinin karşılığının mutlaka ödendiği bir Türkiye hedefliyoruz. Çiftçi hak ettiği yere CHP sayesinde gelecek. Yeter ki bize güvenin...

Kemal KILIÇDAROĞLU
CHP Genel Başkanı

TÜRKİYE'DE ÇAY SEKTÖRÜ ve SORUNLARI

Türkiye`de çay yetiştiriciliği Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayan halka geçim kaynağı yaratmak ve ülkenin çay talebini karşılamak amacıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılmıştır. 1924 yılında çıkarılan 407 sayılı yasa ile başlayan süreç, devletin uzun yıllar teşvik ve destekleme uygulamaları ile bölgenin en temel geçim kaynağı ve istihdam potansiyeli olmuştur.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illerinde yaklaşık 770 bin dekar alanda çay tarımı yapılmakta ve 2/3'ü Rize ilinde olmak üzere yılda 1 milyon-1 milyon 300 bin ton yaş çay üretilmektedir. Yaş çay, çoğunluğu Rize ilinde olan fabrikalarda işlenerek yılda 250 bin ton civarında kuru çay üretilmektedir.

2016 yılı rakamları;

- Bölgede Çay-Kur'a ait, biri paketleme olmak üzere, 46 adet faal çay fabrikası vardır.

- Bölgede özel sektöre ait 146 adet faal çay fabrikası vardır.
- Rize'de 41, Trabzon'da 6, Giresun'da 2 olmak üzere bölgede toplam 49 adet özel sektöre ait atıl çay fabrikası vardır.
- 2015 yılı yaş çay rekoltesi 1 milyon 320 bin tondur.
- Bunun 680 bin tonu Çay-Kur, 640 bin tonu özel sektör tarafından satın alınmıştır.
- 2015 yılı kuru çay rekoltesi, 134 bin tonu Çay-Kur, 128 bin tonu özel sektör olmak üzere toplam 262 bin tondur.

Bölgedeki üreticiye yaş çayın getirisi yaklaşık 2.2 milyar TL'dir. Çay sektörünün ekonomiye işleme, depolama, paketleme, pazarlama dahil olmak üzere toplam 5 milyar TL'lik getirisi vardır.

Bölge'de yaşayan yaklaşık 210 bin ailenin büyük çoğunluğunun tek geçim kaynağı çaydır. İnsanlar ailelerini çay tarımı yaparak, çay işletmelerinde çalışarak ya da bu işletmelerden emekli olarak aldıkları emekli maaşları ile geçindirmektedir. Bölgede sanayi hemen hemen yoktur; yılların ihmali ile balıkçılık bitme noktasına gelmiştir, hep konuşulur ama bugüne kadar gerekli politikalar geliştirilmediği ve alt yapı yatırımları yapılmadığından

bölge turizmi emekle aşamasında bile değildir. Kivi, likapa, portakal, mandalina ve mısır gibi ürünlerin çaya alternatif olmaları ise söz konusu değildir.

Çay tarımında çalışan faal nüfusun yaklaşık 250 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir. Çayda uygulanan niteliksiz politikalar nedeni ile çay tarımı artık geçim kaynağı olmaktan giderek çıkmasıdır. Bölgede göç olgusu halen devam etmektedir. Çay tarımından elde edilen gelirin dışında, kamu ve özel sektör çay fabrikalarında işçilik bölgenin çok önemli istihdam kaynağıdır. Dünya çay pazarı 18 Milyar Dolar civarındadır. Türkiye'nin çay pazarı ise 2 Milyar Dolar'dır. Türkiye çay tüketen ülkeler arasında en üst sıralarda yer almaktadır. Yıllık Kişi başına ortalama çay tüketimi 3-4 kg arasında değişmektedir.

CHP ÇAYA ve ÇAYKUR'A SAHİP ÇIKIYOR TOPLANTISINA KATILAN ÇAY BİLEŞENLERİ

Kurum Adına Katılan Yetkili	Kurum Adı
Nevzat PALIÇ	Rize Ziraat Odası Başkanı
Mustafa BAYRAK	Gazeteciler Muhabirler Derneği Başkanı
Muammer SARIMEHMET	Ziraat Mühendisleri Odası
Mustafa ERBAŞ	Rize Muhtarlar Konfederasyonu Başkanı
Muammer BERBEROĞLU	Rize Serbest Muhasebeciler Odası Başkanı
Recep MEMİŞOĞLU	Çay Üreticileri Sendikası Başkanı
İbrahim BALCI	ZMO Başkan Yardımcısı
Mustafa MAVİ	Çay Üreticileri Dayanışma Derneği Başkanı
Mehmet YÜKSEL	Of Ziraat Odası Başkanı
Ramiz ÇOLAK	Rize Çay Sanayici ve İşadamları Derneği Bşk.
Hasan KASAP	Çay Ekicileri Kooperatif Birliği Başkanı
Muammer ATILGAN	Esnaf Odaları Birliği Başkanı
Müfit AKMAN	Rize Ziraatçılar Derneği Başkanı
Mustafa MANTAR	Fındıklı Ordulular Derneği Başkanı
Levent GÖKÇEK	DISK Gıda İş Sendikası Genel Sekreteri
Nevzat ÖZER	TEMA Vakfı Rize Temsilcisi
Osman ÇEVİK	Çevik Çay Yönetim Kurulu Başkanı
Burhan GÖKÇELİK	Hopa Çay Üreticisi
Ercüment CERVATOĞLU	Makine Mühendisleri Odası Başkanı
Kenan BİLGİN	Çay Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı

ÇAY TOPLANTISINA KATILAN ÇAY BİLEŞENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

<p>Nevzat PALIÇ (Rize Ziraat Odası Başkanı)</p>	<p>Çayın alternatifi çaydır. Çay sosyal açıdan da Rize'ye katkı sağlıyor. Çayın ayakta durması için ÇAYKUR'un ayakta durması gerekir. Gürcistan'da ÇAYKUR gibi bir kurum olmadığı için üreticiler zor duruma düştü. Özel sektör acımasız, özel sektör düşük fiyatla ürün alıyor. Çayın stratejik ürün kapsamına alınması gerek.</p>
<p>Mustafa BAYRAK (Gazeteci)</p>	<p>Japonya'da çayın % 90'ı meşrubat sanayinde kullanılıyor. Aynı zamanda çay üreticisiyim. Güneydoğu Anadolu'da birçok resmi kurum dahil "kaçak çay" içiyor. Damak zevki kaçak çaya göre oluşuyor. Şırnak'ta 50-60 çay paketleme tesisi var. Rize'de işçilerden oluşan bir kooperatif kurulmalı, kaçak işçinin gelmemesi bu şekilde önlenir. Kaçak işçi (Gürcistan'dan geliyor) çay toplarken ürüne zarar veriyor. Özel sektör düşük fiyatla çay satın alıyor.</p>
<p>Muammer SARIMEHMET (ZMO)</p>	<p>Çay ne kadar taze işlenirse o kadar değerli olur. Yeşil çay fazla güneş istemez. Yeşil çay daha vitaminli. Dünyada çay arzında fazlalık var. Dünyada işçilik maliyetleri ucuz. Türkiye'de şu anda en büyük problem yasal yolla Türkiye'ye sokulan çaydır. Çaylıklar yenilen-meli, kota kalkmalı. İthalat yapılacaksa kaliteli çay girsin. Bizim çayımız kendine özgü aroması olan bir üründür. O nedenle değerinden satılmalıdır. Fiyat kaliteye göre olmalı.</p>

<p>Muammer BERBEROĞLU (Rize Serbest Muh. Odası)</p>	<p>Çayın Rize için öneminden bahsetti. Çaydaki TEKEL kalkınca özel sektör için planlı bir kapasite ve yer seçimi yapılmadı. Gelişigüzel isteyen fabrika açtı. Çayda kota var. Özel sektör taban fiyatlara uymuyor. 15 bin Gürcü işçi çayda çalışıyor. Kaçak çay engellenmeli. Organik tarımı teşvik etmek gerek. ÇAYKUR'da eskiden 35 bin kişi çalışıyordu şimdi 10 bin kişi çalışıyor. Bölgede ciddi bir göç var.</p>
<p>Recep MEMİŞOĞLU (Çay Üreticileri Sendikası)</p>	<p>350 km içinde çay üretimi yapılan bir alan var. Araziler bölündüğü için çay üretimi aileyi geçindirmiyor. Araziden elde edilen gelir düştü. Araziler yarıcılara verildi. ÇAYKUR bölge için çok önemli, ancak ÇAYKUR'da atamalar siyasi bir şekilde yapılıyor. ÇAYKUR yönetiminde üretici temsil edilmiyor. Organik tarım için özel bir destek yok, mutlaka olmalı. Çayda bir sorun kalitesiz çayların işlenmesidir. Çaya alternatif ürünler olan kivi ve likapa alternatif olamadı. Çayda örgütlenme çok zayıf.</p>
<p>İbrahim BALCI (ZMO Bşk.Yrd.)</p>	<p>Hasat zamanı izdiham oluyor. Günlük işleme kapasitesi yükselmeli. Son 2 yılda uygulanan randevu sistemi iyi bir yöntem. Çay bahçeleri yenilenmeli. En yaşlılardan başlanarak bu işlem gerçekleştirilmeli. 30 yıllık bir süreyi kapsayan bir Devlet projesi olmalı.</p>

Mustafa MAVİ (Çay Üreticileri Dayanışma Derneği Başkanı)	Seçim olmadan geldiğiniz için teşekkürler. Özel sektörün düşük fiyatla ürün alması en büyük sorun. ÇAYKUR kotayı kaldırmalı. Kota kalktığı zaman özel sektör mecburen ÇAYKUR'un fiyatına uyacak. Organik çaya geçilmeli. Kaçak çay çok önemli sorun. Kaçak çayla ilgili TBMM devreye girmeli. En fazla kaçak işçiyi ÇAYKUR kullanıyor. Çünkü yüklemeyi Rus işçiler yapıyor. Çayın stratejik ürün kabul edildiği, çayın tüm bileşenlerinin görüşlerinin alındığı bir çay kanunu istiyoruz.
Mehmet YÜKSEL (Of Ziraat Odası Başkanı)	Yaş çay yaprağı maliyetleri nasıl çıkarılıyor. Maliyetler, çiftçiler ve tarım ekonomistleriyle beraber çıkarılmalı. Çayın tüm bileşenleri ile maliyet hesabı yapılmalı. Çay üreticileri birliği kurulmalı.
Ramiz ÇOLAK (Rize Çay Sanayici ve İş-a-damları Derneği Bşk)	Çay, Rize için çok önemli. 400-500 civarında çay sanayicisi varken şimdi 50-60 çay sanayicisi var.
Hasan KASAP (Çay Ekicileri Koop.Birliği Bşk)	ÇAYKUR olmazsa olmazdır. ÇAYKUR kapasite arttırıyor ama aynı kapasitelerde ürün alıyor. 650 bin ton alıyor. Madem kapasite arttırıyorsa 800 bin ton almalı. ÇAYKUR daha fazla piyasaya girmeli. Çay paketleme fabrikaları Doğu Karadeniz'de olmalı. Mardin'de, Siirt'de çay paketleme fabrikasına izin verilmemeli.

<p>Muammer ATILGAN (Esnaf Odaları Birliği Bşk.)</p>	<p>Gürcistan örneği ile ÇAYKUR'un devre dışı kalmasının Rize'ye nasıl maliyeti olacağını anlattı. İran ne kadar çay ihraç ederse o kadar ithalat izni vermiş bizde bunu yapabiliriz. Çay sezonu iyi geçerse Rize bundan faydalanıyor, tüccar, esnaf olumlu etkileniyor.</p>
<p>Müfit AKMAN (Rize Ziraatçiler Derneği)</p>	<p>Çay Rize için vazgeçilmezdir. 157 özel sektör, 46 ÇAYKUR fabrikası var. ÇAYKUR kaçak işçi çalıştırmıyor, taşıma işini ihaleye veriyor o firmalar kaçak işçi çalıştırıyor. Kaçak çay organize suç kapsamına alınmalı, çayda KDV %1'e indirilmeli. Piyasa denetimleri çok iyi yapılmalı.</p>
<p>Mustafa MANTAR (Fındıklı Or-dulular Derneği Bşk)</p>	<p>Yarıcılık yapmak için işçiler Ordu'dan Rize'ye geldiler. Eskiden 7 ton çay topluyorduk geçiniyorduk şimdi 10 ton topluyoruz geçinemiyoruz. Çayın üreticisi karne sahibidir. Birçok üretici çayını toplamaz yarıcıya verir.</p>
<p>Levent GÖKÇEK (DİSK Gıda İş Genel Sekreteri)</p>	<p>ÇAYKUR işçilerine önem verilmeli. Mevsimlik işçilerin kadro problemi var. Kaçak çay herkesin problemi. Emekten yana bir politika ile sorunlar çözümlenmeli.</p>
<p>Nevzat ÖZER (TEMA Vakfı Rize Temsilcisi)</p>	<p>Toprak bölgede çok kıt bir kaynak. Aşını gübre kullanımı var. Organik gübre kullanılmalı.</p>

Osman ÇEVİK (Çevik Çay)	Özel sektörde destek istiyor. Desteğin ÇAYKUR üzerinden olmasını istiyor. Küçük işletmelerde sorunlar daha fazla.
Burhan GÖKÇELİK (Hopa Çay Üreticisi)	Çay üreticisi, çay ve ÇAYKUR Fiskobirlik gibi olmasın.
Ercüment CERVATOĞLU (Makine Müh.Odası Bşk.)	Kaçak işçi önlenmeli. Daha fazla para kazanmak için kaçak işçi ol-mamalı. Taban fiyatın altına inmemeli. Rekabet Kurulu devreye girmeli. Doğaya zarar veren politikalarla çay ve çevre bitecek.
Kenan BİLGİN (Çay Sanayici ve İşadamları Derneği Bşk.)	Dünya çay pazarını takip eden uluslararası firmalar Türk pazarına göz dikmişlerdir. Çayda bilimsel bir tarım politikası olmalı. Gürcis-tan'a işçilik için ödenen para 125 milyon \$, Gürcüler günde 100 TL alıyor, yerli işçi 200 TL alıyor.
Nevzat PALIÇ	Çok kaçak çay yakaladık. Caydırıcı bir ceza yok. Caydırıcı olmalı. Özel sektör kaliteli üretim yapmalı. Özel sektör maliyetin altında çay satıyor. Ortak bir çay politikasını birlikte oluşturmalıyız.

ÇAY BİLEŞENLERİ TOPLANTISINDA UZLAŞILAN ORTAK KONULAR

- Çay, Rize için stratejik bir üründür.
- ÇAYKUR her zaman çay fiyatlarında ve alımda devrede olmalı. Piyasadaki varlığı güçlendirilmeli.
- Çay bahçelerinin bakımı, yenilenmesi mutlaka gerçekleştirilmeli.
- Organik çay tarımı özel bir teşvik ile ele alınarak, yaygınlaştırılmalı.
- Yeni bir çay kanunu yapılmalı.
- Kaçak çay girişi mutlaka önlenmeli.

CHP Genel Başkanı Sn.Kemal KILIÇDAROĞLU'nun konuşması

“Rize’de çay üreticilerinin ortak bir kaygısı var” diyen Kemal Kılıçdaroğlu, sözlerine şöyle devam etti: “Kaygı şu, ‘köyler boşalıyor ve biz işçi bulamıyoruz’. Köylerde insanların kalması lazım ve bunun için yeni teşvik politikalarının mutlaka hayata geçirilmesi gerekiyor. ‘Eğer kente gelirse bu insanlar, bir süre sonra köye dönmek gibi bir düşünceleri olmuyor ve köyler boşaldığı için de çay üretiminde biz mecburen kaçak işçi, yurt dışından gelen ağırlıklı olarak Gürcüleri çalıştırmak zorunda kalıyoruz’. Bunların büyük bir kısmı kayıt dışı çalışıyor. Bizim Gürcü işçileri ödediğimiz paranın 125 milyon dolar olduğu arkadaşlarımız tarafından ifade edildi.”

Bölgede çay ihtisas borsasının kurulması gerektiği konusunda da bütün bileşenlerin görüş birliğinde olduklarını aktaran Kılıçdaroğlu, “Çay üreticilerinin tüm bileşenlerinin üzerinde uzlaştığı bir konu ise yeni çay kanununa ihtiyaç olduğu yönünde ‘ama bu çay kanunu çıkarken Ankara’da veya başka bir yerde kapalı kapılar ardında bir kanun çıkmasını, bir oldu, bittiye gelsesin. Çayın bütün bileşenlerinin görüşü alınsın ve ortak bir çay kanunu çıkarılsın, böylece bu hem üreticiler hem tüketiciler hem Türkiye’nin çıkarları, ortak çıkarları korunmuş olacaktır’ diye bir düşünce ifade edildi. Biz de bütün bu düşüncelere canı gönülden katılıyoruz.” değerlendirmesinde bulundu.

CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu, sektör bileşenlerinin çay ithalatında uygulanan yüksek gümrük vergilerinin, iç piyasayı, üreticiyi korumak açısından önemli olduğunu, bu politikanın istikrarlı şekilde sürdürülmesini istediklerini ifade ettiklerini anlattı.

Çay nerede üretiliyorsa çay paketleme fabrikalarının da orada olması gerektiğini belirten Kılıçdaroğlu, “Eğer çay paketleme fabrikaları, çay üretim alanlarının dışında oluyorsa orada başka tür çayların yani kaçak çayların paketlenip piyasaya sürüldüğü şeklinde güçlü bir kanı var. Bütün bileşenler şunu söylüyorlar, çay paketleme fabrikaları, çayların,

çay üreticilerinin olduğu bölgede olmalı ve fabrikalar buraya taşınmalı.” ifadesini kullandı.

Kılıçdaroğlu, çay bahçelerinin yenilenmesi konusunun da önemine değinerek, şunları söyledi:“Bahçelerin çok yaşlı olduğu, yaklaşık 70, 80, 90 yıllık ağaç olduğu, dolayısıyla bunların yenilenmesi gerektiği konusunda bir görüş birliği var. Yenilenme çalışmalarının da en azından 30 yıllık periyot içinde gerçekleşebileceği ifade ediliyor. İlk 4 yılda yeterli verimin alınmadığı ve o ilk 4 yıllık süre içinde de çay üreticisine özel bir desteğin getirilmesi konusunda çay üreticileri görüş birliği içindeler.”Organik çay üretimine geçilmesi konusunun da bütün çay bileşenlerinin ortak görüşü olduğuna işaret eden Kılıçdaroğlu, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Organik çaya mutlaka geçilmeli. Aşama aşama geçilmeli ve bu Türkiye’deki çayın hem dünyada hem Türkiye’de daha sağlıklı, güvenli tüketilmesine yol açacaktır. Bu konuda, ‘özel bir teşviğin yapılması gerekir’ diyor bütün arkadaşlar. Bir başka konu, çayda taban fiyat belirlenmeli. Bu taban fiyatın altında hem özel sektör hem ÇAYKUR çay ürünü, çay yaprağı almamalı. Böylece ‘sosyal devlet politikasının hem özel sektörde hem kamuda ortak uygulanmasına da bir fırsat yaratılmış olacaktır’ deniliyor. Çayda çalışan işçiler genellikle 4 yıllık süre içinde çalışıyorlar, onun dışında 8 ay herhangi bir gelirleri olmuyor. Çayda eğer yenilenme yapılacaksa yeni fideler dikilecekse bu geçici işçiler mutlaka bu alanda da eğitilmeli ve onlar çay bahçelerinin yenilenmesinde de çalıştırılarak böylece yılın 12 ayı onların da gelir elde etmelerine imkan sağlanmalı. Çay üreticileri birliği oluşturulmalı, çay üreticileri bir birlik haline gelmeli. Çay üreticileri birliği aynı zamanda ÇAYKUR’un yönetiminde de söz ve karar sahibi olabilmeliler. Böylece hem üretim hem devletin sosyal politikası bir arada ele alınacak ve daha tutarlı bir tablo ortaya çıkmış olacaktır.” “Kuşkusuz özel sektöre karşı olmadıklarını bütün bileşenler ifade ediyorlar ama ÇAYKUR’un sosyal devletin bir gereği olarak güçlendirilerek yoluna devam etmesi gerektiği konusunda bütün taraflar mutabık. Mutabık oldukları başka bir konu, ÇAYKUR sadece ve sadece çayla ilgilenmeli, piyasayı düzenlemeli ama siyasal iktidarların arpalığı konumuna gelmemeli. Kaçak çay sadece bölge için değil, Türkiye için de ciddi bir sorun. Kaçak çay nerede bulunursa, mutlaka yakılarak imha edilmeli çünkü kaçak çay bir gıda maddesi ve kaçak gıda maddesinin Türkiye’ye sokulması doğru değil. Hiçbir ülke buna izin vermez, Türkiye’nin de izin vermemesi gerekiyor. Yıllık tüketilen kaçak çayın 50 bin ton olduğu ifade edildi. Bu gerçekten de son derece ciddi bir rakam.”

Toplantıda ortaya çıkan ortak sonuçları kamuoyu ile paylaşan CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu, “Organik çaya mutlaka geçilmeli. Aşama aşama geçilmeli ve bu Türkiye’deki çayın hem dünyada hem Türkiye’de daha sağlıklı, güvenli tüketilmesine yol açacaktır” dedi. Toplantıda, üzerinde bütün bileşenlerin mutabık kaldığı bazı ilkelerin saptandığını ifade eden Kılıçdaroğlu, “O ilkeleri sizinle paylaşmak isterim. Bunlardan birincisi, Rize’de çay dışında ikinci bir ürünün geçim kaynağı olmasının pek

mümkün olmadığı konusunda bütün taraflar mutabık. Çay bu açıdan Rize için ve bölge için stratejik bir üründür. Bunu devleti yönetenlerin çok iyi bilmesi gerektiği hepimizin ortak görüşüdür.” diye konuştu.

ÇAY TARIMININ SORUNLARINI CHP ÇÖZECEK

Ülkemizde bugünkü anlamıyla çay üretimi Cumhuriyet döneminde başlamıştır. İlk çay kanunu 1924 yılında çıkmış ama çay üretimi ile ilgili ilk bilimsel çalışmalar ancak 1937 yılında başlamıştır. 1940 yılında çıkarılan ikinci Çay Kanunu ile çay tarımı ve çay işletmeleri belli kurallara bağlanmış ve ilk büyük ölçekli çay atölyeleri aynı yıl Rize’de kurulmuştur. İlk modern çay fabrikası ise 1946 yılında Rize’de işletmeye açılmıştır.

1983 yılında çıkarılan 112 sayılı KHK ile Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü(Çay-Kur)adı ile bir Kamu İktisadi Kuruluşu oluşturulmuş ve çay işletmesi Tekel Genel Müdürlüğünden alınarak ÇAYKUR'a verilmiştir.

Çay tarımının kaderini değiştiren düzenleme neo-liberal rüzgarların estiği Özallı yıllarda (4 Aralık 1984 tarihli ve 3092 sayılı Çay Kanunu) yapılmıştır. Bu kanunla çayın tarımı, üretimi, işlenmesi ve satışı serbest bırakılmıştır. Böylece gerçek ve tüzel kişilere üreticilerden yaş çay yaprağı satın alabilmelerine, çay işleme ve çay paketleme fabrikalarını kurup işletmelerine olanak tanınmıştır. Kanun çayda devlet tekelini kaldırmış, devlet sektörü ile özel sektörün yan yana çalışması sağlanmıştır. Ancak çay tarım alanlarının belirlenmesi Bakanlar Kurulunun yetkisine bırakılmıştır. Bakanlar kurulunun belirlediği alanlar dışında çay tarımı yasaklanmış, çay tarım alanlarına giren yörelerde çay bahçesi kuracakların önceden ruhsat almaları zorunlu kılınmıştır.

Çay üreticilerinin sorunları da bu tarihte görünür hale gelmiştir. Bu tarihten itibaren özel sektör giderek artan payla çay sektörüne girmiştir. Bugün üretilen yaş çayın % 45'ini özel sektör, % 55'ini ÇAYKUR işlemektedir. Ne var ki özel sektörle ilgili hiçbir kural yoktur; yaş çayı istediği fiyatta almakta

ve istediği zaman ödeme yapmaktadır. Elbette ÷lkedeki ticaret ile ilgili mevzuat çay ticaretinde de geçerlidir. Ancak; örgütlü olmayan çay üreticisi çay işletmecileri karşısında zayıf ve çaresizdir.

“Yaş ay” denilen taze yapraktır; zamanında kesilmesi ve yine zamanında satılması gerekmektedir. ÇAYKUR, kontenjan ve kotalar koyarak yaş ayı almayınca üretici, özel sektörün istediği şartlarda çayını satmak zorunda kalmaktadır. Özel sektör, üreticiye peşin para vermediği gibi üreticinin elinde “hukuki uyuşmazlıklarda İstanbul mahkemeleri yetkilidir” yazılan karnelerden başka bir belge de yoktur.

Hiç kuşku yok ki çay üreticisinin tek sorunu ürününü ucuz alan ve ödemeleri zamanında yapmayan özel sektör değildir. Artık ay tarlaları kardeşler arasında bölünmüş ve üretici başına ortalama 2-5 dekar çay tarlası kalmıştır ve bu da bir aileyi geçindirmemektedir.

ay tarımında 50 yılı aşkın bir süreden beri kimyasal gübre kullanılmaktadır. Kimyasal gübre, uzun vadede kullanıldığı toprağın özelliğini yitirmesine neden olurken, yağmur suları ile içme sularına ve diğer bitkilere de etki ederek hem insan sağlığını hem de doğal yapıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Artık Doğu Karadeniz toprağı bırakın yeni bir ürün, geleneksel ürünler (fasulye, domates, biber, patlıcan, salatalık...) için de elverişli değildir.

Kimyasal gübre lobisinin engellemesi ve % 20'lere varan verim düşüşleri oluştuğu için üreticinin isteksizliği nedeniyle organik çay üretimine de bir türlü geçilememektedir. Bugün bölgede sadece 10 500 dekarlık alanda organik çay tarımı yapılmakta ve sadece ÇAYKUR'a ait bir fabrikada organik çay üretilmektedir. Oysa; organik çay üretimine geçilmesi hem çayın kalitesini arttıracak hem de Doğu Karadeniz'in toprağı tekrar eski niteliklerine kavuşacak ve bu şekilde, diğer ürünler için de uygun hale gelecektir.

Türkiye'de çay üretiminin bir önemli sorunu da “Türkiye'de çay pahalıya mal olmakta, ayrıca Güneydoğu Asya ayına göre bizim çayımız

kalitesizdir, o nedenle çay tarımına son vermek gerekir, çayın tamamını ithal edersek çok daha kârlı oluruz” gerekçesini dillendiren ithalat ve kaçak çay lobisidir. Elbette bu söylenenlerin hiçbir gerçekliği yoktur. Olsa bile; Doğu Karadeniz’de çay tarımı yapılmaz ise; bölgede yaşayan 1 milyon 270 bin insanın büyük çoğunluğunu göç etmek zorunda kalır. Bu durumun ekonomik ve sosyal maliyeti oldukça yüksek olur.

Türkiye’de çay üretimi yapılan alanlarda sınırlama vardır; Devlet, çay üretimini düşürme yönünde bir politika izlemektedir. Oysa dünyada çay ekim alanları ve kuru çay üretimi giderek artmaktadır. Şu an dünyada kuru çay üretimi 5 milyon tonu aşmıştır; bu rakam dünya kuru çay tüketiminden fazladır. O nedenle 18 milyar doları bulan dünya çay pazarında müthiş bir rekabet mevcuttur. Türkiye, 300 bin ton/yıl tüketimi ile dünyada ilk sıralarda olan bir kuru çay pazardır. Bu durum çok uluslu şirketlerin iştahını kabartmakta ve Türkiye’de değişik kanallardan çay tarımından vaz geçmesi telkinleri yapılmaktadır.

Bugün Türkiye 250 bin ton/yıl civarında kuru çay üretmektedir ve bunun tamamı iç piyasada tüketilmektedir. Yılda yaklaşık 50 bin ton kuru çay da, çoğu kaçak yollarla olmak üzere, yurt dışından gelmektedir. Bunun anlamı Türkiye 18 milyar dolarlık dünya çay piyasasından hiç pay almamasıdır.

Oysa Türkiye çayının çok önemli avantajları var; Türkiye, dünya çay pazarından önemli bir pay alabilir.

Öncelikle; dünyada sadece Doğu Karadeniz'de çay tarımında insektisit (böcek öldürücü) kullanma zorunluluğu yok, dolayısıyla bizim kuru çayımızda ilaç artıkları yoktur. Organik çay üretimine geçilebilirse, bu özellikleri dolayısıyla Türkiye çayı dünyada aranan ve tercih edilen çay olacaktır. İstenirse çay ekim alanları genişletilerek Türkiye yılda 500 bin ton kaliteli, sağlıklı ve aranan kuru çay üretebilir ve dünya çay pazarında önemli bir pay (200-250 milyon dolar) sahibi olabilir.

Bugüne kadar çay ve çaycılığın sorunları ile ilgili çok sayıda uzman ve uzman kuruluş tarafından rapor hazırlanmış ama maalesef politika yapımcıları bunları dikkate almamıştır.

Elbette sadece çayla bu bölgede geçim mümkün olmaz. Ancak yakın vadede çaya alternatif herhangi bir ürün ve sektör görünmemektedir. Olsa olsa çayı tamamlayacak, ek gelir sağlayacak yollar olabilir. Bunların başında da turizm sektörü gelmektedir.

Hiç kuşku yok ki, Doğu Karadeniz'de çok önemli bir turizm potansiyeli mevcut. Ne var ki, son yıllarda, bölgenin en önemli zenginliği olan dereler ve yaylalar, HES'ler ve 'yeşil yol' inadı yüzünden tehdit altındadır. Birçok uzman kuruluşun raporuna göre, tamamı bitirildiğinde Türkiye'nin enerji tüketiminin % 1,5'ünü bile karşılamayacak olan kanal tipi HES inşaatları bölgenin doğal yapısını tahrip etmekte, dereleri kurutarak zenginlikleri yok etmektedir. Aynı şekilde; Doğu Karadeniz'in tepelerini ve ormanlarını tahrip eden 'yeşil yol' yapımı da bölgenin turizm potansiyeline büyük bir darbe indirmektedir.

Görüldüğü gibi özellikle Rize ili olmak üzere Doğu Karadeniz Bölgesi'nin çay tarımı ve turizmden başka insanların geçimini sağlayacak başlıca bir seçenek yoktur.

AKP NASIL BİR ÇAY POLİTİKASI UYGULADI

AKP küçük üreticiyi yok sayan bir tarım politikası uygulamıştır. Aynı şekilde çay üreticisinin ve çay sektörünün sorunlarına kalıcı çözümler üretmemiştir. Hak ettiği bütçe desteğini vermemiştir. Diğer ürünlerde olduğu gibi üretim yaparak gelir elde edemeyen çay üreticisinin de köyden kente göç etmesine izin vermiştir.

AKP'nin uyguladığı "düşük ürün fiyatları-yüksek girdi maliyetleri" politikası ile bölgenin boşalmasına göz yummuştur. Artık bölgedeki çay tarımı geniş ölçüde "yarıcılar" tarafından yapılmakta, onlar da çok yüksek olmayan gelirlere razı olmaktadır. Yıllardır 1 kg yaş çaya 12 kuruş prim desteğinin dışında çaya özel bir destekleme ödemesi yapmayan AKP, yılda yaklaşık 50 bin tonun üzerinde kuru çayında Türkiye'ye kaçak yollardan girmesine göz yummuştur.

AKP, ürün fiyatlarını zamanında açıklamakla övünmekte ancak çayın % 45'inin özel sektörün işlediğini, özel sektörün çayı düşük fiyatla aldığı ve zamanında ödeme yapmadığını unutmaktadır. Bu konuda hiçbir önlem alınmamakta, çay üreticileri fırsatçılara ezdirilmektedir.

CHP İKTİDARINDA NASIL BİR ÇAY POLİTİKASI OLACAK...

Çay, Doğu Karadeniz bölgesi için ve özellikle neredeyse başka bir ürünün tarımının yapılmadığı Rize için stratejik bir üründür. O nedenle çay üretiminin devamlılığının sağlanması gerekmektedir. CHP'nin temel hedefi ÜRETİMİ ARTTIRMAK, üretici gelirini yükseltmek, birim alan verimliliğini çoğaltmaktır. Bu amaca ulaşmak için nitelikli ve tutarlı bir tarım politikası uygulanacaktır.

CHP'nin çaydaki sorunlara karşın uygulayacağı çözümlerin temel özellikleri şunlardır:

- ÇAYKUR, çay sektörünün bel kemiğidir, bugünkü koşullarda ÇAYKUR'un özelleştirilmesinin çaycılığı bitireceğinden hiç kuşku yoktur. CHP iktidarında ÇAYKUR özelleştirilme gündeminden çıkartılacaktır. ÇAYKUR, rasyonel bir yönetime kavuşturularak çay sektörünün ana kurumu olmaya devam edecektir.

- Hazırlıkları süren yeni çay kanununda bir çay piyasası kurulunun oluşturulması öngörülmektedir. Bu kurulda yabancı sermayeli olanlar dahil özel sektörün de yer alacağı alınan duyurular arasındadır. Daha önce kurulan tütün ve şeker piyasası kurullarından sonra Türk tütüncülüğü ve şekerliliğinin bitme noktasına gelmesi dikkate alındığında, aynı gelişmelerin çay sektöründe de yaşanacağı öngörülebilir. CHP, böyle bir düzenlemeleri de devreden çıkaracaktır.
- Çay tarımının geleceği organik çaydadır. CHP, organik çaycılığı destekleyerek kısa sürede bölgede bütünüyle organik tarıma geçilmesi çalışmaları yapacaktır. Organik çaya geçilmesi ile birlikte çay ekim alanlarının sınırlandırılması kaldırılacak ve uygun alanlarda kontrollü bir şekilde yeni çay tarlalarının açılmasına izin verilecektir. Organik çaya teşvikle birlikte ÇAYKUR, kota ve kontenjan uygulamalarına son verecektir.
- Yaşlanmış çay bahçelerinin yenilenmesi için üreticilere destek verilecektir. Organik çaya geçilmesi ile birlikte eskiyen çay alanlarının yenilenmesi uygulaması başlatılacak; bunun için gerekli devlet desteği sağlanacaktır.
- Yaş çay fiyatları, maliyet hesabı yapılarak belirlenecektir. Çayda özel sektör için de bağlayıcı olacak taban fiyat uygulamasına geçilecektir. Yaş çay alım fiyatları ürün toplanmaya başlamadan önce açıklanacaktır.
- Özel sektörün düşük fiyatla çay almasını ve zamanında ödeme yapmamasını önlemek için piyasada denge oluşana kadar, yaş çayın tamamının ÇAYKUR tarafından satın alacak; özel sektörün ihtiyaç duyacağı yaş çayı ÇAYKUR'dan temin edecektir.
- Tüm sorunlara rağmen özel sektör fabrikaları bugünkü haliyle yaş çayın %45'ini işlemektedir. Dolayısıyla özel sektör günah keçisi haline getirilmemelidir. Çok sayıda girişimci varını yoğunu koyarak fabrikalar açmış ve dürüstçe çalışmaktadır. Ancak son yıllarda belli sayıda güçlü firma öne çıkmış, çoğunluğu bunlarla rekabet edemez olmuş ve iflas noktasına gelmiştir. Bu zor durumda olan fabrikalardan durumları

uygun olanlar devlet tarafından desteklenerek üretimlerine devam etmeleri sağlanacaktır. Sahipleri tarafından işletilemeyen fabrikalar ise ÇAYKUR tarafından satın alınacak ya da kiralanacak ve üretimleri devam edecektir.

- Çay kaçakçılığı üreticilere büyük zararlar vermektedir. Kaçakçılığın önüne geçecek yasal ve fiili önlemler alınacaktır.
- Çay bedelleri peşin ödenmemekte, ancak tarımsal girdi (gübre) ve kredilere aylık faiz uygulaması yapılmaktadır. Girdi bedellerinin geri ödemesi çay bedellerinin ödemesine göre ayarlanacak ve faiz uygulaması kaldırılacaktır.
- Bölgede turizmin geliştirilmesi için bütüncül bir proje yapılacaktır. Bu proje turizm alt yapısından pansiyonculuğa, organik tarımdan dere ve yaylaların korunması kadar bölge turizmin gelişmesini sağlayacak her alanı kapsayacaktır.
- Bölgede sanayinin gelişmesi çok zor görünüyor. 20 yıl önce başlayan Rize Organize Sanayi Bölgesi hala bitmiş değildir. Rize’de bir lojistik projesi planlanmakta ancak henüz programa alınmamıştır. Bu lojistik projesinin CHP’nin Merkez Türkiye Projesi’ne entegre edilmesi sağlanacaktır.

Kısacası Rize’ye ve çaya özel, sosyal yönü olan, göçü önlemeyi ve buradaki ticareti arttırmayı hedefleyen, doğayla dost bir ÇAY POLİTİKASI olacak. CHP KÖYLÜYÜ YENİDEN MİLLETİN EFENDİSİ YAPACAKTIR. CHP’nin çay’da uygulayacağı tarım politikasının ana hatları kısaca şunlardır.

CHP’NİN ÇAY POLİTİKASI

1.CHP iktidarında sadece çaya özel desteklemeler yapılacaktır. Örneğin fındıkta uygulanan dönüm başına yapılan destek çay için de verilecektir. Bu destek CHP iktidarında “üretim karşılığı sosyal destek” adı altında ödenecektir. CHP iktidarında çiftçi, bütçe yasası ile hak ettiği

desteğe kavuşacaktır. Çiftçiyi köyünde tutmayı hedefleyen “sosyal destekler” CHP iktidarında bölgesel ve ürünün niteliğine göre gelir farklılıklarını gidermeye yönelik uygulanacaktır.

2. ÇAYKUR her zaman çay fiyatlarında ve alımda devrede olacak, piyasadaki varlığı güçlendirilecek. Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan beri bölgedeki varlığı çok önemli olan ÇAYKUR, çay gibi stratejik bir ürünün piyasasının düzenlenmesine anahtar rol oynayacaktır. ÇAYKUR’un piyasadaki varlığı güçlendirilecek, özelleştirme kapsamından çıkarılacaktır.

3. Kaçak çay girişi önlenecek, çay kanunu yenilenecek. Kaçak çayın düşük fiyatlarla Türk çayına rakip olması önlenecek, kaçak çay yakalandığı yerde imha edilecektir. CHP kaçak çayın Türkiye’ye girmesini önleyecektir. CHP iktidarında çaya yönelik özel politikalar içinde yer alacak önlemler bölgesel olarak ele alınacağı için genelleşmiş politikalar yerine özel politikalarla belirlenecek. Çayın bölge için stratejik önemi doğrultusunda ÇAYKUR ve özel sektörün rekabeti, çay üretiminin arttırılması, çay kullanılarak geliştirilecek yeni ürünlere teşvikler gibi konular yenilenecek çay kanununun bünyesinde yer alacaktır.

4. Sürdürülebilir çay tarımına yönelik programların yaygınlaşması özendirilecektir. Türkiye’nin çaydaki en önemli avantajlarından bir tanesi olabilecek organik çay tarımı ve iyi tarım uygulamaları yaygınlaştırılacak ve bu yolla üretim yapan işletmelere avantajlar sağlanacaktır. Organik tarımın artması sayesinde yeni çay bahçelerinin açılmasına izin verilecektir.

5. CHP, çay üretimine bilimsel yaklaşmaktadır. Çay bahçelerinin çoğunluğu 70-80 yıldan beri üretimde kullanılmaktadır. CHP iktidarıyla çay bahçelerinde bilimsel tarım yöntemleri ve gençleştirme çalışmaları mutlaka yapılacaktır. CHP iktidarında çay bahçelerinin yenilenmesine zaman geçirilmeden başlanacak ve bu uygulamaya devlet desteği sağlanacaktır.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

ÇAY RAPORU

"Çaya ve Çaykur'a Sahip Çıkıyoruz"